

GLASAČI, POLITIČKE STRANKE I IZBORI U SANDŽAKU

Izveštaj

Uvod

Savet za inkluzivno upravljanje (CIG) je 5. aprila 2012. u Novom Pazaru organizovao okrugli sto za predstavnike političkih stranaka i civilnog društva iz tog regiona. Pored toga, u aprilu je u Beogradu i Sandžaku održan niz konsultacija sa političkim liderima, predstavnicima civilnog društva i brojnim analitičarima. Cilj ovih aktivnosti bio je da se analizira predstojeća izborna kampanja u regionu Sandžaka na način na koji bi novoformirani Regionalni Forum, koji se sastoji od predstavnika političkih stranaka i civilnog društva iz Sandžaka, mogao da doprinese promovisanju pitanja koji su od zajedničkog interesa za Sandžak.

Naime, u februaru 2012. na sastanku u organizaciji CIG, članovi političkih stranaka i predstavnika civilnog društva su se dogovorili da osnuju Regionalni Forum kao mehanizam za zajedničko razmatranje pitanja praktične politike i političkih problema Sandžaka. Predstavници srpskih i bošnjačkih političkih partija obavezali su se da će doprinositi Forumu. Forumom su predviđeni sastanci u stilu gradskih većnica, televizijskih debata, nezvaničnih diskusija političkih pitanja iz regiona, izveštaja i analiza rada lokalnih samouprava, kao i političkih saveta namenjenih lokalnoj vlasti.

Aktivnosti je finansiralo Britansko ministarstvo spoljnih poslova preko Ambasade Velike Britanije u Beogradu.

Izveštaj je zasnovan na održanim diskusijama sa okruglih stolova i konsultacijama sa političarima i analitičarima u Sandžaku i Beogradu. Učesnici su doprineli diskusijama u svom ličnom svojstvu i njihovi stavovi se nužno ne poklapaju sa stavovima organizacija koje predstavljaju. Izveštaj je pripremio potpredsednik CIG-a, Shpetim Gashi, i CIG je isključivo odgovoran za njegov sadržaj.

Političke stranke i izborna kampanja

Učesnici su se, u okviru i srpskih i bošnjačkih stranaka, posvetili pitanjima konkurencije između stranaka, ideološkim razlikama, lojalnosti glasača, kao i ulozi religije u politici. Diskusija je ukazala na to da se Sandžak suočava sa više problema koji se tiču demokratske tranzicije i konsolidacije, kao što su agresivna konkurencija političkih partija, kampanje koje dominiraju ličnim netrepeljivostima i zanemarivanjem stvarnih problema kao što su efikasnost javne uprave, odgovornost za javnu potrošnju i profesionalizam osetljivih institucija poput policije.

Učesnici su se složili da stranke treba da pokušaju da igraju pošteno tokom kampanje kako bi se ukazalo na to da su politički akteri Sandžaka dostigli zavidan nivo političke zrelosti, na taj način unapređujući ugled u regionu i potencijalni priliv unutrašnjih i spoljnih investicija čime bi se postepeno eliminisao glavni izgovor za nedovoljno posvećivanje pažnje regionu od strane srpske vlade, a to je da je spor u Sandžaku problem između samih Bošnjaka i da oni sami treba da ga reše. Sandžački region, iako nije među najsiromašnijima, se smatra za jedan od najnerazvijenijih regiona Srbije.

Region takođe još uvek pati od nasleđa nedavne prošlosti. Većina kriminalnih aktivnosti počinjenih od strane srpske vojske i policije tokom 90tih godina protiv bošnjačkog stanovništva i dalje nije ispitana. Mnogi kažu da je rasvetljavanje ovih zločina, u kojima je prema navodima u to vreme bio i uključen izvestan broj ljudi iz lokalne policije, preduslov za dobre međuetničke odnose i za poverenje bošnjačke populacije ka srpskoj vladi. Govornici okruglog stola takođe očekuju da će se ove teme ponavljati u kampanjama i debatama sve dok bar neki od počinjenih zločina ne bude razrešeno, a počinioци identifikovani i osuđeni. Dok se to ne desi, zločini će se smatrati kolektivnom odgovornošću. Međutim, neki strahuju da bi otvaranje dosijea događaja iz 90tih godina moglo potpomognuti stvaranje novih neprijateljstava među zajednicama. Dilema o tome da li treba otvarati fajlove iz prošlosti je i dalje problem mnogih post-komunističkih zemalja istočne Evrope, u kojima ova debata već neko vreme traje.

Učesnici su se složili da je nedavna istorija jedna od glavnih prepreka za nesposobnost partija da se dogovore o poštenom odnosu tokom izbornih kampanja. Neke od partija navode da prošlost ne bi trebala da dominira debatom, dok drugi nastoje da to pitanje bude glavno tokom kampanje. Jedan od učesnika je rekao da se bošnjačke partije polako dele na dva bloka: na takozvane pro-beogradske partije i na one anti-beogradske. Pod pro-beogradskim se podrazumevaju one koje su deo vladajuće koalicije na centralnom nivou, kao što su Socijaldemokratska partija Srbije/Sandžačka demokratska partija, Stranka demokratske akcije Sandžaka i njeni saveznici. Anti-beogradske partije su one koje nisu u vladi, kao što je to Bošnjačka demokratska zajednica. Međutim, nekoliko učesnika je reklo da su bošnjačke partije u sadašnjoj srpskoj vladajućoj koaliciji koncentrisane na rešavanje problema Sandžaka i poboljšanja tamošnje situacije, a ne na predstavljanje Beograda. Naveli su da su uspesi u tom pogledu postignuti i da će nastaviti da primenjuju svoje zadate ciljeve kroz rad u okviru državnih institucija.

Učesnici su rekli da će kampanja imati i pozitivne i negativne strane. Pozitivni aspekti se odnose na usredsređenost partija, naročito onih na vlasti, na pitanja i projekte koje su promovisali i primenjivali tokom prošle četiri godine, kao i na jasno izražavanje novih obećanja. Negativni elementi kampanje se odnose na lične napade, a naročito etiketiranje protivničkih kandidata kao izdajnika. Eliminisanje negativnih aspekata je nemoguće, ali učesnici su rekli da bi javne i civilne društvene organizacije mogle da pomognu da se podstakne još pozitivnija kampanja, jer pre svega sve su partije deo demokratskog izbornog procesa. Lični napadi su vrlo učestali čak i u najstarijim demokratskim društvima, kao što su to SAD i Francuska. Javnost bi mogla da pomogne većim angažovanjem u izornoj kampanji putem sastanaka u gradskim većnicama, televizijskih debata i sastanaka direktno sa njihovim predstavnicima kako bi usmerili debatu ka praktičnoj politici i pitanjima upravljanja. Javnost treba da stavi do znanja jasan stav svojim političarima o tome šta se od njih očekuje, da od debata zasnovanih na ličnim netrepeljivostima nema koristi i da je na glasačkim mestima moguće kazniti političke stranke i kandidate. Iako bi političke partije bile smatrane prvenstveno odgovornim za eventualne negativne posledice kampanje u regionu, jedan broj učesnika je rekao da bi drugi sektori društva trebali da preuzmu svoj deo odgovornosti, da postanu aktivniji i da povedu više suštinskih pitanja u debati.

Političkim debatama u Sandžaku uglavnom dominiraju sporovi između bošnjačkih partija i njihovih partnerskih organizacija. Očekuje se da će ovi problemi unutar bošnjačke etničke zajednice takođe dominirati i tokom kampanje. Učesnici su predložili da bi srpske partije takođe trebale da se uključe u debatu o prioritetima regiona i da građanima ponude svoje predloge. Stranke sa bazom u Beogradu bi trebalo da daju jasno do znanja šta nude Sandžaku, rekao je jedan od učesnika. Takva vrsta uključenosti bi ne samo pospešila debatu u smislu koncentracije na prave probleme, a ne na lične prepirke, već bi promovisanjem konstruktivnije debate doprinela i rešavanju sporova unutar bošnjačke etničke zajednice.

Učesnici su naveli da je mogućnost za izbijanje incidenata uvek moguća. Incidenti su postojali i tokom poslednjih izbora, ali, kako su savetovali učesnici, političke partije bi trebale da spreče takve incidente jačanjem međupartijske komunikacije i bržim objašnjavanjem prirode i motiva takvih incidenata. Prisustvo srpskih predstavnika u radu Regionalnog Foruma je takođe važno, jer srpska zajednica sačinjava polovinu sandžackog stanovništva. Sastanci na kojima bi učestvovali samo bošnjački lideri bi izgledali kao da su samo Bošnjaci ti koji su problem u ovom regionu, a prema rečima jednog od učesnika: "To nije istina i to ne bi trebala da bude naša poruka."

Vođenje izborne kampanje

Lični napadi su sastavni deo debata između političkih partija i njihovih predstavnika u mnogim tranzicionim i uspešno uspostavljenim demokratskim društvima. To je i slučaj sa partijama u Sandžaku i zato bi političke partije i njeni članovi u Sandžaku trebali da prihvate lične napade kao deo izborne kampanje. Međutim, politički lideri i pripadnici civilnog društva bi mogli da se pobrinu za elemente kampanje koji se odnose na pitanja lične prirode koja su irelevantna za glasače. Takvi naponi bi takođe bili korisni kako bi se

sprečili negativni aspekti kampanja. Mnogi veruju da je negativna vrsta kampanje deo demokratskog sistema, ali oni koji su deo toga bi trebali da to ublaže i da se koncentrišu na pitanja koja su relevantna za biračko telo.

Mnogi učesnici su očekivali da će kampanja i rivalstvo za glasove biti agresivno, jer postoji previše partija koje se takmiče za malo glasova. Neki su rekli da je ovo demokratski sistem i da svaka stranka ima pravo da vodi kampanju na onaj način za koji misli da će doprineti najviše rezultata. Partije će uskladiti svoje strategije i taktike kako bi se pozicionirali u odnosu na javnost: neki će dobiti više glasova vođenjem agresivne kampanje dok će drugi zbog takve kampanje izgubiti glasove i zbog toga se fokusirati na ideje, programe i konkretne projekte. Neki od učesnika su naveli da Sandžak ne bi trebao da bude izdvojen kao region sa agresivnom konkurencijom političkih stranaka. Oni su naveli da srpske stranke sa sedištem u Beogradu vode još agresivnije kampanje u kojima su uključeni i lični napadi. Takođe su rekli da je čak i Srpska pravoslavna crkva uključena u srpsku partijsku politiku više nego što je to islamska zajednica u politiku bošnjačkih političkih partija. Prljave kampanje očigledno nisu dobre, ali takođe je teško voditi pozitivne kampanje u mestima koja obiluju problemima, naveli su govornici.

Učesnici su rekli da nije dovoljno da političke partije samo izdaju saopštenja i da šalju pozitivne poruke, već da takođe treba da više komuniciraju sa glasačima. U tom kontekstu, oni su analizirali kapacitet Foruma da doprinese fer kampanji i složili se da pokušaju da organizuju televizijsku debatu između predstavnika političkih partija i civilnog društva u Sandžaku. Međutim, mnogi su naveli da bi Forum mogao da bude koristan pomoćni mehanizam u rešavanju problema Sandžaka nakon izbora, putem promovisanja međuetničke saradnje, saradnje unutar zajednica, komunikacije između glasača i njihovih predstavnika održavanjem debata u gradskim većnicama i pomaganjem da se artikulišu problemi i njihova rešenja. Forum bi trebao da održava sastanke u različitim opštinama Sandžaka, a naročito u Priboju, Novoj Varoši i Prijepolju koji su obično zapostavljeni u ovim vrstama aktivnosti.

Izradom nacрта nekih od nezvaničnih pravila kako bi se ublažila negativna kampanja je smatrano jako važnim, naročito što se tiče onih koji ruše norme demokratskih kampanja. Učesnici su naveli reči koje se neprikladno koriste, a koje jasno krše takve norme, a to su genocid, lopov, četnik, sluga, gubitnik, ubica, lažov, izdajnik, terorista, fašista, zavisnik od droge, ili gej. Jedan od učesnika je naglasio da je korišćenje nekih takvih reči već zabranjeno zakonom. Takođe je rečeno da ne treba da se koriste reči koje opisuju nečije etničke karakteristike, koje pozivaju na agresiju, koje su uvredljive na račun žena i da deca ne treba da se koriste u predizbornoj kampanji.

Jedan od rizika je da bi kampanja mogla da postane borba između Sandžaka i Beograda. Sandžačke partije ne bi trebale da ignorišu Beograd, ali ne bi ni trebale da se u potpunosti fokusiraju samo na aktivnosti srpske vlade ka Sandžaku. Oni su takođe pozvali Beograd da sagleda veću sliku regiona. Neki od učesnika su naveli da određeni broj zvaničnika srpske vlade misli da usklađivanjem Rasima Ljajića iz Socijaldemokratske partije Srbije i Sulejmana Ugljanina iz Stranke demokratske akcije Sandžaka, oni su pomirili potrebe stanovnika Sandžaka." Mnogi u Beogradu navode da bošnjačka zajednica ima dva

ministra u centralnoj vladi dok druge manjinske zajednice nemaju ni jednu. Ali, neki u Sandžaku kažu da je njihovo uključivanje u vladu imalo niz negativnih posledica, jer onda kada su interesi bošnjačkih političkih lidera u centralnoj vladi u konfliktu sa demokratskim principima, njihovi lični politički interesi prevagnu, jer tako koriste uticaj koji imaju u vladi kako bi unapredili svoje pozicije. Poništavanje izbornih rezultata manjinskog saveta bošnjačke nacionalne zajednice se često navodi kao primer takvog konflikta. Rezultati su bili poništeni nakon što je opoziciona lista dobila dovoljan broj glasova da formira većinu u Savetu. Trenutno postoje dva saveta u Sandžaku, od kojih jedan ima produžen tehnički mandat, a drugi je oformljen u odnosu na izborne rezultate koje srpska vlada nije priznala. Srpska vlada je odlučila da formira manjinske savete kako bi bolje usaglasila potrebe manjinskih zajednica, ali ironično, to je u Sandžaku imalo suprotni efekat. Postojanje dva saveta postalo je izvor tenzija u okviru bošnjačke zajednice. Sada postoji konsenzus da ovaj problem treba što pre da se razreši.

Učesnici su se složili da bi poruka Beogradu trebala da bude da "Beograd jeste deo problema i da bi trebao da bude deo rešenja."

Učesnici su rekli da bi glavna pitanja kampanje trebala da budu nedostatak adekvatnih puteva u Sandžaku, loš sistem obrazovanja, nedostatak profesionalizma u javnoj upravi i visok nivo nezaposlenosti. Mnogi govornici su rekli da će većina partija da pokuša da izbegne ove probleme, najpre zato što na njih ni nemaju odgovor. Događaji koji su se desili tokom 90tih treba da budu objašnjeni, jer će u suprotnom nastaviti da postoje neko vreme. "Mi možemo da nastavimo da živimo ovako, ali uz dosta nepoverenja jednih ka drugima. Mi treba da dođemo sa listom imena ljudi koji su počinili loša dela, inače biće jako teško izgraditi bezbednost za sve ovdašnje zajednice."

Zaključak

Iako se postojano kreću ka konsolidaciji, stranke manjinskih zajednica u Srbiji, uključujući Sandžak, su i dalje u tranziciji: političari nastavljaju da se kreću od jedne do druge partije, nove partije i civilne inicijative se oformljuju i unutrašnja stranačka debata se uvećava. Političke partije i savezi nastavljaju da se dele i regrupišu. Bivši neprijateljski savezi formiraju koalicije, a prijatelji postaju neprijatelji. Mnogi veruju da se ove podele prvenstveno baziraju na ličnim i partijskim dobitima, pre nego na ideološkim i političkim razlikama.

Iako se u javnoj političkoj debati radi o praktičnoj politici i različitim strategijama, glasači u regionu Sandžaka, prema različitim analizama, veruju da njihovi politički predstavnici teže ka uvećanju svojih privatnih ciljeva do krajnjih granica, na uštrb svojih glasača. Stanovništvo je sve više cinično smatrajući svađanja u okviru i između partija i partijskih lidera sebičnim i daleko od njihovih potreba. Poverenje u partije i političke institucije se umanjuje.

Većinsko mišljenje je da politički naponi i resursi treba da budu usmereni ka razvijanju kapaciteta, umesto ujedinjavanja, bošnjačkih političkih partija. Argument u prilog ovom stavu je da političke razlike proizvode inovativne pristupe i da doprinose izgradnji

zdravih demokratskih partija. Političari celog političkog spektruma veruju da političko liderstvo, uključujući institucije lokalne samouprave, treba da budu brže osnaženo kako bi se razrešili akumulirani problemi tokom poslednjih godina. Mnogi su naglasili da bi ovo moglo biti postignuto kroz veću fleksibilnost, pragmatizam i intenzivnu debatu između političkih i nepolitičkih entiteta u Sandžaku. Novoformirani Regionalni Forum koji se sastoji od predstavnika bošnjačkih i srpskih političkih partija, predstavnika civilnog društva, uključujući medije, intelektualce i analitičare, bi mogao doprineti koordinisanju takve debate i podsticanju takvog pragmatizma.

Lista učesnika

Fuad Bačićanin, Stranka demokratske akcije Sandžaka

Aida Ćorović, Urban-In

Mirsad Duran, Nova vizija

Esad Džudžević, Koalicija Lista za Sandžak

Shpetim Gashi, Savet za inkluzivno upravljanje

Alex Grigorev, Savet za inkluzivno upravljanje

Šerif Hamzagić, Udruženi regioni Srbije

Esad Hodžić, Sandžačka demokratska partija

Mirsad Jusufović, Sandžačka demokratska partija

Safet Krlić, Konfekcija Kasaba

Hazbo Mujović, Opština Sjenica

Zibija Šarenkapić, Kulturni centar DamaD

Ishak Slezović, Radio 100+

Sedat Vrčić, Flores

Azra Zatrić, Bošnjačka demokratska zajednica